УДК 37.015.311:172.15

[https://doi.org/10.33296/2707-0255-10\(19\)-09](https://doi.org/10.33296/2707-0255-10(19)-09)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8878-2160>

ТЕТЯНА ГАВЛІТІНА,

кандидат педагогічних наук, доцент,
проректор із науково-педагогічної роботи
Рівненського ОППО,
м. Рівне, Україна

ФАКТОРНО-КРИТЕРІАЛЬНА МОДЕЛЬ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ ВИХОВАНOSTІ ОСОБИСТОСТІ УЧНІЯ

Анотація. У статті окреслено особливості та пріоритети національно-патріотичного виховання на основі розкритих теоретико-концептуальних засад його дослідження та здійснення у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО).

Головна мета національно-патріотичного виховання полягає у становленні самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, а домінантою національно-патріотичного виховання для нашого дослідження є формування свідомого патріота, здатного забезпечити поступ нації та України. З цією метою необхідно побудувати системну роботу, яка передбачає забезпечення гармонійного співставлення різних складових змісту виховання, засобів і методів виховання дітей і учнівської молоді.

Розглянуто сутність вимірювання національно-патріотичного виховання учнів на засадах адаптивного управління. Національно-патріотичну вихованість схарактеризовано як складну різновекторну й багатопланову інтегративну властивість особистості, яка є результатом різноманітних впливів, як організаційних, так і стихійних, обов'язково поєднаних із роботою суб'єкта виховання над собою, та включає всі характеристики свідомого патріота, що виявляються у ціннісному ставленні до себе і до людей, до праці та власних потреб, а також прагненні до активно-творчої діяльності заради належного суспільного життя та блага України.

Доведено, що кількісне вимірювання національно-патріотичної вихованості учнів можливо здійснювати за допомогою критеріїв та їхніх показників. Відповідно до сукупності показників та розрахунку їхньої важливості для визначених параметрів можна отримати комплексну оцінку ефективності національно-патріотичної вихованості учнів на основі побудови факторно-критеріальної моделі національно-патріотичної вихованості.

Виокремлено та описано фактори і критерії прогнозування результатів національно-патріотичної вихованості учнів. Із метою оцінки ефективності спроектованих засобів підвищення ефективності національно-патріотичної вихованості учнів визначено такі параметри оцінювання: фактори, критерії і показники ціннісного ставлення підлітків до Батьківщини, до суспільства, до

самих себе, до праці, що є передумовою встановлення інтегрального показника оцінки національно-патріотичної вихованості підлітків.

Факторно-критеріальна модель національно-патріотичної вихованості – це спостереження та виявлення латентних ознак, що пояснюють ціннісне ставлення особистості до держави, суспільства, до себе, до людей і до праці на основі суджень, поведінки, вчинків, емоційного стану, схильності до певних дій, а також визначення чинників, що впливають на активно-творчу діяльність учнів класного колективу чи групи учнів, які піддаються обстеженню. Обчислення вагомості кожного критерію надає важливу інформацію для подальшого регулювання національно-патріотичного виховання у закладі освіти, зокрема допомагає виявити впливи на формування свідомого патріота та спрямованість активно-творчої національно-патріотичної діяльності.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, свідомий патріот, активно-творча діяльність, національно-патріотична вихованість, факторно-критеріальна модель.

Постановка проблеми. Національно-суспільний розвиток України, формування в державі громадянського суспільства, орієнтація на демократичні перетворення в суспільстві та освіті вимагають системного цілеспрямованого виховання громадян, оновлення та вдосконалення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді, спрямування його на формування національно свідомих патріотів, активних молодих громадян із високою відповідальністю за себе, родину та Україну.

Виховання особистості, здатної захищати як національні, так і власні інтереси, творити і примножувати добробут і національні досягнення, сприяти єдності українців та поступу України у європейській і світовій спільності ставить перед освітою вимогу посилення виховного аспекту діяльності закладів освіти.

Для утвердження Української держави теперішні та майбутні покоління мають бути освіченими і мужніми, наділеними особливостями української душі. Освітня реформа, концепції виховання декларують якісні процеси освіти і виховання, в яких важливе місце займають зміст та підходи до організації національно-патріотичного виховання, підвищення його ефективності, створення ефективної системи національно-патріотичного виховання та використання його індикаторів у системі освіти України, що в принципі

віднесено до модернізації системи виховання, запровадження моніторингових процедур якісної освіти та виховання, пошуку нових елементів цілісного освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти (*далі – ЗЗСО*).

Нова українська школа покликана розробити нові підходи до виховання особистості, сформувати громадянина-патріота, розвинути прагнення щодо справжньої відданої любові до Батьківщини, захисту національних інтересів, цілісності й незалежності України, піднесення української нації і держави.

Основами сучасного моніторингу виховання є педагогічне вимірювання, яке тісно пов'язане з об'єктивним оцінюванням освіти і виховання та адаптацією до сучасних вимог, що сприяє прогнозуванню якості освіти в нових соціально-педагогічних умовах виховання майбутніх молодих українців.

Вихідні передумови. Аналіз наукових досліджень і публікацій доводить, що питання національно-патріотичного виховання широко розкрито як у сучасній теорії, так і практиці. Концептуальні ідеї моніторингу виховання окреслюють у своїх працях О. Бикова, А. Денисенко та ін. Загальні питання педагогічного моніторингу досліджують С. Подмазін, І. Підласий, Л. Рибалко, С. Максименко, Л. Даниленко, Л. Фрідман та ін. Проблеми використання управлінської складової в освітньому та виховному процесі аналізують Д. Алхімов, В. Киричук, О. Коберник, Г. Єльнікова, О. Федоренко, А. Шегада та ін.

Однак проведений аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про недостатню кількість праць стосовно вимірювання та оцінки вихованості учнів. Зокрема, не повною мірою визначено питання вивчення національно-патріотичної вихованості у наявних рекомендаціях щодо здійснення освітнього процесу в Новій українській школі. Потребує узагальнення та конкретизації поняття національно-патріотичної вихованості та моделювання процесів формування цілісної особистості, яка високо цінує національну й особисту гідність і свободу.

Вирішення цих проблем вимагає пошуку теоретико-методологічного підґрунтя та розробки підходів до здійснення вимірювання й оцінки

вихованості особистості загалом та національно-патріотичної вихованості зокрема.

Формулювання цілей статті. Передумовами нашого дослідження став пошук підходів до вимірювання та достовірного аналізу перебігу виховного процесу, виокремлення прояву ознак національно-патріотичної вихованості учнів у ньому та визначення їх вагомості для організації освітнього процесу в умовах упровадження реформи загальної середньої освіти. Саме тому метою статті є обґрунтування та розробка факторно-критеріальної моделі вимірювання національно-патріотичної вихованості особистості учня ЗЗСО і врахування результатів такого вимірювання у виконанні пріоритетних завдань та особливостей здійснення національно-патріотичного виховання.

Виклад основного матеріалу. Національно-патріотичне виховання покликане формувати свідомий патріотизм та розвиток тих якостей і рис особистості, що характеризують її готовність до захисту національних інтересів та здатність розбудовувати Українську державу, піднести її до світового рівня. Завдяки національно-патріотичному вихованню в учнів на досвіді різних поколінь найповніше реалізуються природні задатки, формується національний склад мислення, національний характер і світогляд, розвиваються патріотичні почуття, громадянська й особиста відповідальність.

Теоретичні та практичні основи національно-патріотичного виховання у ЗЗСО глибоко і всебічно розкрито в директивних документах та концепціях національного і патріотичного виховання в Україні. Створення цілісної системи національно-патріотичного виховання продиктовано Концепцією та Стратегією національно-патріотичного виховання в Україні, де зокрема наголошується на значних можливостях впливу закладів освіти на національно-патріотичне виховання особистості, підґрунтям якого є громадянсько-патріотичне, військово-патріотичне та духовно-моральне виховання, що відповідають як нагальним вимогам і викликам сучасності, так і закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, а також створюють

ціннісну орієнтацію і прикладну спрямованість інтелектуально-творчих здібностей і національної ідейності свідомого патріота своєї держави [7; 9].

Для реалізації означених вище глобальних і стратегічних завдань необхідно побудувати системну роботу, яка передбачає забезпечення гармонійного співставлення різних складових змісту виховання, засобів і методів виховання дітей та учнівської молоді у процесі вивчення предметів, у чому варто відзначити переважну роль і вплив ЗЗСО на виховання та національно-патріотичну вихованість як інтегральний показник його результатів [8].

Головна мета національно-патріотичного виховання полягає у становленні самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин. Воно сприяє єднанню українського народу, зміцненню соціально-економічних, духовних, культурних основ розвитку українського суспільства і держави [7].

Для реалізації мети національно-патріотичного виховання необхідні нові підходи і продуктивні шляхи для виховання патріотизму не тільки як почуття, а й базової якості особистості, визначення ціннісних орієнтирів усієї системи виховання, що вимагає нагального переосмислення практики формування нового українця, який діє на основі національних та європейських цінностей [9].

Національно-патріотичне виховання в нашому розумінні – це свідомо здійснюваний процес організації та стимулювання активно-творчої діяльності особистості, оволодіння нею знаннями про культурно-історичний досвід українського народу, формування ціннісного ставлення до Батьківщини, суспільства, до людей, до самих себе й до праці. Головною домінантою національно-патріотичного виховання для нашого дослідження стало формування свідомого патріота, здатного забезпечити поступ нації та України.

Від закладів освіти очікується значне підвищення ефективності національно-патріотичного виховання учнів за умов доцільності спрямування змісту національно-патріотичного виховання на формування відповідних ціннісних ставлень в особистості, що забезпечують їх національно-патріотичну вихованість, а також здійснення системної роботи щодо посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді, надання цілеспрямованості методам і формам національно-патріотичного виховання та організації активно-творчої діяльності учнів, що сприятиме вдосконаленню управління процесом національно-патріотичного виховання.

Концепція реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» пропонує розуміти освіту, освітній процес як навчання, виховання і розвиток особистості, а виховний процес – як невід’ємну складову всього освітнього процесу. Тому освітня реформа має базуватися та прогнозуванні виховання особистості та відстеженні й оцінюванні основних цінностей, сформованих в умовах цього процесу, а також забезпечити здійснення національно-патріотичного виховання в Новій українській школі як стрижневої наскрізної лінії цілісного освітнього процесу.

Створення науково-теоретичних і методичних засад національно-патріотичного виховання покликане передбачати системне вивчення потреб учнів, зокрема шляхом проведення не тільки соціологічних, а й науково-педагогічних досліджень якості та ефективності виховання. Сьогодні, як ніколи, потрібні нові підходи до виявлення результативності виховання, якісного оновлення змісту, форм, і методів національно-патріотичного виховання, що дозволяє ефективному вихованню творчої особистості учня, здатного до активності в сучасних соціально-економічних перетвореннях держави та упровадження освітньої реформи. Така робота засвідчує потребу щодо розширення і поглиблення знань учнів з історії і культури рідного краю, успадкування духовних надбань українського народу, відродження історичної пам’яті та утвердження в них національних цінностей і потреби розбудовувати власне, національне та суспільне життя.

Для дослідження прогнозування освітнього процесу в ЗЗСО із метою підвищення ефективності національно-патріотичного виховання необхідне застосування кількісних і якісних засобів отримання наукової інформації про національно-патріотичну вихованість учнів. У ході його здійснення має забезпечуватися систематичне спостереження за процесом національно-патріотичного виховання учнів та відбуватися своєчасне коригування його функцій, інтеграція всіх компонентів виховання в управлінській діяльності ЗЗСО.

Нами було враховано те, що завдання прогнозування зводиться до виявлення ймовірного розвитку національно-патріотичного виховання, що значною мірою відповідає його сутності як із наукової, так і практичної точок зору, відображає сучасні тенденції у вітчизняній освіті та національному вихованні, що в підсумку визначає процес і досягнення заданого виховного ефекту зростання серед дітей та учнівської молоді патріотизму. Тому одним із головних об'єктів, котрий змінюється під дією зовнішніх і внутрішніх факторів, заданих критеріїв і їх показників, стала національно-патріотична вихованість зростаючої особистості.

Національно-патріотична вихованість – це складна різновекторна і багатопланова інтегративна властивість особистості, що є результатом різноманітних впливів, як організаційних, так і стихійних, обов'язково поєднаних із роботою суб'єкта виховання над собою, включає всі характеристики свідомого патріота, що виявляються у ціннісному ставленні до себе, до людей, до праці та до власних потреб, а також усвідомлені прагнення заради належного суспільного життя та блага України.

Оцінити рівень національно-патріотичної вихованості особистості можливо за її ставленням до держави, до суспільства, до себе, до людей та до праці. У ставленні до держави вона насамперед виявляє патріотизм, до суспільства – громадянську активність, до людей – толерантність, до себе – гідність, до праці – працьовитість.

У психолого-педагогічній літературі є чимало діагностичних методик і програм моніторингу вихованості особистості, що спрямовані до різних факторів, параметрів і критеріїв вихованості та розвитку особистості. Більшість із них не лише громіздкі чи аспектні, а й втрачають свою актуальність відповідно до потреб Нової української школи.

Нова українська школа у своїх стандартах пропонує вивчати сформованість окремих якостей, цінностей особистості учня через результати її навченості та прояву певних компетентностей. Одним із критеріїв якості освіти, за рекомендаціями для вчителя нової української школи, виступає поведінка учня, що обмежено характеризує загальну вихованість здобувачів освіти, зокрема й національно-патріотичну[1].

У зв'язку з цим можемо констатувати, що внутрішня і зовнішня система якості освіти у ЗЗСО потребує вдосконалення, а саме: уміння орієнтуватися в організації виховного процесу та управлінні ним, а також застосовувати більш гнучку, об'єктивну, кількісну визначеність характеристики якості та ефективності виховання. Таку характеристику пропонує кваліметрія на основі перетворення процесу національно-патріотичного виховання за допомогою адаптивного управління.

Зважаючи на теорію і методику адаптивного управління, нами ставилася мета визначити рівень знання майбутнього стану виховання свідомого патріота засобами прогнозування національно-патріотичного виховання учнів ЗЗСО та встановити вагомість критеріїв національно-патріотичної вихованості учнів на основі порівняльних ознак їх параметрів та показників. Провідними ознаками адаптивного управління національно-патріотичним вихованням є взаємопристосування та органічне поєднання загальної мети виховання й стрижневих цілей національно-патріотичного виховання і прагнення учасників освітнього процесу до забезпечення вихованості учнів на основі вироблення гнучкої моделі діяльності.

Тому необхідність та можливість використання кваліметричних методів при оцінюванні виховання не викликає сумнівів. Процедура оцінювання

моніторингу якості і ефективності виховання та оцінювання вихованості за заданими факторами, критеріями та визначення їх вагомості для організації виховного процесу є важливою в системі побудови ціннісних відносин та створення сприятливих і безпечних умов виховання.

Така реальність вимагає розробки факторно-критеріальної моделі вихованості зростаючої особистості у ЗЗСО на адаптивних основах.

У дослідженні нами враховувалось, що під вихованістю у педагогіці розуміють комплексну властивість особистості, яка характеризується наявністю і ступенем сформованості соціально-динамічних ціннісних якостей і властивостей, що відображають її усебічний розвиток. У будь-якому закладі освіти можливо здійснити обґрунтування мінімуму найбільш характерних і типових ознак, які характеризують національно-патріотичну вихованість учнів.

Для оцінки ефективності спроектованих засобів підвищення ефективності національно-патріотичної вихованості учнів нами визначені такі параметри оцінювання: фактори, критерії і показники ціннісного ставлення підлітків до Батьківщини, суспільства, до самих себе та праці, що є передумовою становлення інтегрального показника оцінки національно-патріотичної вихованості підлітків.

Об'єктивно виявити існуючі фактори, що впливають на поведінку особистості, допомагають критерії та показники її національно-патріотичної вихованості. З огляду на те, що критерії – це міра визначення рівня національно-патріотичної вихованості учнів, ознаками, які бралися за основу їх класифікації, є розуміння учнями ціннісних національно-патріотичних ставлень та володіння ними. Відповідно до критеріїв визначалися норми оцінок, тобто конкретні показники національно-патріотичної вихованості, згідно з якими у кожному випадку визначається національно-патріотична вихованість особистості через ціннісне ставлення до Батьківщини, суспільства, до людей, себе та праці.

Зважаючи на різні системи моніторингу та оцінки якості освіти [1; 2; 6;] та окремі відомі методи практичного дослідження якості виховання,

національно-патріотичної вихованості учнів та управління цими процесами у ЗЗСО [3; 5; 6; 10; 11], нами ставилася мета з'ясувати вагомість критеріїв і показників національно-патріотичної вихованості та встановити зростання національно-патріотичної вихованості учнів на основі порівняльних ознак параметрів та показників.

Використовуючи методи факторного аналізу, що полягають у виключенні множинних характеристик, що вивчаються, і зміною їх меншою кількістю інформаційно об'ємніших змінних сутності національно-патріотичної вихованості, існує необхідність обмеження або збільшення кількості змінних і застосовується факторний аналіз.

Кількісне вимірювання національно-патріотичної вихованості учнів можливо здійснювати за допомогою критеріїв та їх показників. Відповідно до сукупності показників та розрахунку їх важливості для визначених параметрів можливо отримати комплексну оцінку ефективності національно-патріотичної вихованості учнів на основі побудови факторно-критеріальної моделі національно-патріотичної вихованості.

Факторно-критеріальна модель національно-патріотичної вихованості – це спостереження та виявлення латентних ознак, що пояснюють ціннісне ставлення особистості до держави та суспільства, до себе, людей та праці на основі суджень, поведінки, вчинків, емоційного стану, схильності до певних дій, а також визначення чинників, що впливають на активно-творчу діяльність учнів класного колективу чи групи учнів, які піддаються обстеженню.

Застосування факторного аналізу в освітньому процесі дозволяє розв'язувати конкретні завдання національно-патріотичного виховання:

- мінімізувати опис дослідження національно-патріотичної вихованості, тобто визначити основні аспекти відмінностей між критеріями і показниками, та спостереження за їх вагомістю;

- виявити структури взаємозв'язків між ціннісним ставленням до держави, суспільства, до людей, до себе та до праці в наборі спільних та відмінних ознак сутності складових національно-патріотичного виховання;

- проранжувати критерії та показники національно-патріотичної вихованості за їх важливістю і побачити реальну спрямованість особистості, відповідність її стану основним пріоритетам;

- побудувати узагальнені інтегральні показники національно-патріотичної вихованості на основі градації критеріїв;

- встановити загальний рівень ефективності національно-патріотичного виховання у закладі за визначеною формулою вимірної характеристики та переведення з нижчого рівня оволодіння ціннісними ставленнями на вищий.

Основним методом факторного аналізу, який найчастіше застосовується, є метод головних компонентів, що дозволяє усунути вплив мультиколеніарності зв'язків між показниками, котрі наявні в основних показниках національно-патріотичної вихованості, та зменшити чи збільшити розмірність коефіцієнта їх вагомості у процесі щорічного, а за потреби – проміжного аналізу.

Кількісне вимірювання якості роботи за допомогою умовних балів за принципом кваліметрії дозволяє отримати комплексну оцінку якості національно-патріотичної вихованості та ефективності його перебігу у виховному процесі ЗЗСО.

Найбільшу складність у побудові моделі національно-патріотичної вихованості при використанні факторного аналізу та кваліметричного вимірювання становить інтерпретація показників факторів, що вивчаються. Ця інтерпретація в нашій моделі пов'язана із кількісним та якісним аналізом цілісного процесу національно-патріотичного виховання.

Факторно-критеріальна модель національно-патріотичної вихованості складається із факторів, що відображають сутнісне наповнення цього напрямку виховання.

Перший фактор – ціннісне ставлення до держави, що спрямоване на захист інтересів та відстоювання незалежності, цілеспрямоване створення ціннісно-орієнтованих ситуацій, за яких в учнів відбувається усвідомлення спільної долі з долею Батьківщини.

Другий фактор – ціннісне ставлення до суспільства, що свідчить про відповідальність перед наступними поколіннями за соціально-економічний розвиток та розбудову демократії, спрямованість пізнавальної діяльності учнів, національно-патріотичний характер, розвиток їх власних потреб та розуміння того, що життя і поведінка залежать від суспільно-громадської діяльності та розуміння суспільно-політичних подій у державі.

Третій фактор – ціннісне ставлення до людини, що передбачає орієнтацію на людину як найвищу цінність, потребу в широті її поглядів на світ, прояв злагоди, піклування про інших, групову підтримку та солідарність з інтересами, переживаннями, національними уподобаннями іншої людини.

Четвертий фактор – ціннісне ставлення до себе, що передбачає пізнання себе та задоволення власних потреб та інтересів, формування власної духовності, участь у значущих видах суспільно-громадської діяльності, ефективність розвитку активної життєвої позиції, самоусвідомлення, самовизначення, формування волі і характеру та прагнення до національного ідеалу.

П'ятий фактор – ціннісне ставлення до праці, що передбачає раціональне використання природних багатств та збереження і примноження довкілля, дозволяє критично ставитися до власної поведінки, до вибору свого місця в житті та самоутверджуватися в професії, трудовій діяльності.

До кожного із перерахованих факторів встановлюються та описуються чіткі критерії, за якими обчислюється значення його вагомості серед усіх факторів і критеріїв. У загальну таблицю вносяться визначені фактори, критерії та показники, що характеризують національно-патріотичну вихованість на основі розрахунку вагомості та коефіцієнта відповідності за правилами кваліметрії у межах одиниці.

Для відслідковування ефективності процесу національно-патріотичного виховання та встановлення соціального ефекту результатів виховного впливу на учнів у ЗЗСО пропонуємо факторно-критеріальну модель національно-патріотичної вихованості особистості (табл. 1.).

Таблиця 1

**ФАКТОРНО-КРИТЕРІАЛЬНА МОДЕЛЬ
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ ВИХОВАНOSTІ
ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ**

Фактор	Вагомість фактора	Критерії	Вагомість критерію	Коефіцієнт відповідності (К)	Значення коефіцієнта відповідності	Часткова оцінка критеріїв	Часткова оцінка факторів
1. Ціннісне ставлення до держави	0,20	1. Прояв любові до рідного краю, народу, Батьківщини	0,21	K1	0,50	0,11	0,12
		2. Знання про територіальну і етнічну цілісність України	0,18	K2	0,80	0,14	
		3. Повага до національних інтересів та цінностей	0,20	K3	0,45	0,09	
		4. Інтерес до вітчизняної історії, національної культури, мистецтва	0,19	K4	0,60	0,11	
		5. Утвердження народних традицій, звичаїв, обрядів	0,22	K5	0,75	0,17	
2. Ціннісне ставлення до суспільства	0,20	6. Знання про націю, державотворення в Україні	0,20	K6	0,90	0,18	0,14
		7. Розуміння суверенітету і незалежності держави	0,20	K7	0,60	0,12	
		8. Аналіз явищ і фактів суспільного життя	0,20	K8	0,45	0,09	
		9. Прийняття та розуміння децентралізації влади	0,20	K9	0,65	0,13	

Продовження табл. 1

		10. Виконання доручень суспільно-громадського характеру	0,20	K10	0,90	0,18	
3. Ціннісне ставлення до людини	0,20	11. Розуміння національної етнічної приналежності	0,20	K11	0,75	0,15	0,13
		12. Єдність моральної свідомості та поведінки, слова і діла	0,20	K12	0,80	0,16	
		13. Вияв злагоди, терпимості та розумна конфронтація й уміння працювати з іншими	0,20	K13	0,50	0,10	
		14. Соціальне спілкування та безкорислива любов і турбота	0,20	K14	0,65	0,13	
		15. Наявність ідейної та життєвої позиції та активність у її відстоюванні	0,20	K15	0,45	0,09	
4. Ціннісне ставлення до себе	0,20	16. Вміння пізнавати себе, самоутверджуватися	0,21	K16	0,90	0,19	0,14
		17. Знання індивідуально-типологічних характеристик українця	0,17	K17	0,78	0,13	
		18. Вияв гідності, волі, характеру і національної гордості	0,19	K18	0,45	0,09	
		19. Визначення своїх потреб та інтересів з потребами держави	0,22	K19	0,65	0,14	

Продовження табл. 1

		20. Тренування фізичної сили та витривалості	0,21	K20	0,80	0,17	
5. Ціннісне ставлення до праці	0,20	21. Розуміння ролі праці в житті людини і суспільства	0,19	K21	0,90	0,17	0,13
		22. Бережливе відношення до матеріальних цінностей і природи	0,20	K22	0,50	0,10	
		23. Оволодіння методами виробництва в ринкових умовах	0,21	K23	0,70	0,15	
		24. Ініціативність у продуктивній праці і господарюванні	0,18	K24	0,45	0,08	
		25. Інтерес до майбутньої професії та суспільного життя	0,22	K25	0,60	0,13	
Загальна оцінка в частках одиниці	1,00						0,66

Визначаючи коефіцієнт прояву критерію, слід користуватися такою шкалою:

- 1,00 – виявляється завжди: так;
- 0,75 – виявляється більше ніж наполовину: швидше так, ніж ні;
- 0,50 – виявляється наполовину: так = ні;
- 0,25 – виявляється менше ніж наполовину: швидше ні, ніж так;
- 0,00 – не виявляється ніколи: ні.

Оцінювання національно-патріотичної вихованості зростаючої особистості вимагає доступності й надійності методів, відповідей на широке коло досліджуваних параметрів, інтерпретації результатів та обробки даних методами математичної статистики, фіксації висновків у вигляді порівняльних зрізів, таблиць, діаграм та аналізу, порівняння зрушень у вихованні свідомого патріота України. Зважаючи на це, вимірювання національно-патріотичної вихованості учнів відбувалося за наперед заданою шкалою, за методичними рекомендаціями з використання кваліметричних базових моделей діяльності Г. Єльнікової [4].

Таким чином, обчислення вагомості кожного критерію надає важливу інформацію для подальшого регулювання національно-патріотичного виховання у закладі освіти, а перш за все, для формування спрямованості активно-творчої національно-патріотичної діяльності. Відповідно у виховному процесі можливо врахувати пріоритети та збалансувати інтереси всіх його учасників, узгодити та спланувати управлінські впливи на організацію виховання учнів у конкретному колективі чи закладі освіти та визначити пріоритети національно-патріотичного виховання.

Установлені значення вагомості факторів ціннісного ставлення до суспільства, держави, до людей, до себе та до праці діють до наступного їх визначення чи зміни, що дозволяє відслідкувати ефективність виховання зростаючої особистості за рахунок щорічного чи проміжного оцінювання національно-патріотичної вихованості особистості учня.

У цілому результати дослідження засвідчують, що, по-перше, ціннісне ставлення до Батьківщини формує в учнів бажання відстоювати суверенітет держави та розбудовувати національне життя; по-друге, ціннісне ставлення учнів до суспільства викликає в них інтерес до суспільно-громадської діяльності, зростання активності; по-третє, ціннісне ставлення до людей акцентує увагу на важливості єднання людей за інтересами та уподобаннями та засвідчує наявність активної за формою та моральної за змістом національної

позиції; по четверте, ціннісне ставлення до себе загартовує волю і характер, формує прагнення до самоутвердження і самостійності; по-п'яте, ціннісне ставлення до праці, зокрема їх активна суспільно корисна діяльність, сприяє прагненню до господарювання і підприємливості.

Висновки. Отже, національно-патріотична вихованість особистості учня – це певна ступінь засвоєння нею соціально закріпленого результату активної творчої національно-патріотичної діяльності. Інтегрована цілісність національно-патріотичної вихованості виражається і регулюється на основі показників і критеріїв ціннісного ставлення особистості до держави, суспільства, праці, до себе і людей. Запропонована факторно-критеріальна модель національно-патріотичної вихованості учнів дає можливість визначити спрямування національно-патріотичного виховання в конкретному закладі освіти. Її використання дозволяє впливати на ефективність його здійснення за допомогою регулювання цілісного виховного процесу в ньому та виявлення властивостей особистості, необхідних для її продуктивної національно-патріотичної діяльності. Перспективи подальших досліджень варто спрямувати на перегляд індикаторів національно-патріотичного виховання, створення системи моніторингу вихованості зростаючої особистості та розробку технології оцінювання якості виховання у ЗЗСО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Алхімов Д. В. Моніторинг ефективності виховання лідерських якостей школярів. *Постметодика*. 2013. № 3 (112). С.45–47.
2. Бобровський М. В., Горбачов С. І., Заплотинська О. О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. Київ : Державна служба якості освіти, 2019. 240 с.
3. Болотов В. А., Ефремова Н. Ф. Системы оценки качества образования : учебное пособие. Москва : Университетская книга ; Логос, 2007. 192 с.
4. Єльнікова Г. В. Основи адаптивного управління : курс лекцій. Київ : ЦППО АПН України, 2003. 133 с.

5. Киричук В. О. Проектне управління особистісним розвитком учнів в освітньому середовищі об'єднаних територіальних громад. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2018 (І квартал). № 1 (68). С. 5–9.
6. Коберник О. Моніторинг якості виховання учнів у загальноосвітньому навчальному закладі. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2014. Вип. 51. С. 165–173.
7. Концепція національно-патріотичного виховання в дітей та учнівської молоді в Україні : Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.07.2019 р. № 1038.
8. Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах : Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641.
9. Стратегія національно-патріотичного виховання в Україні на 2020-2025 роки : Указ Президента України від 18.05.2019 р. № 286/2019.
10. Федоренко О. Діагностика національно-патріотичної вихованості учнів 5–6 класів загальноосвітніх шкіл. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2019. Вип. 4. С. 156–169.
11. Шегеда А., Стефанович О. Управління закладом на засадах кваліметричних вимірювань. *Нова педагогічна думка*. 2019. № 1(97). С. 16–20.

REFERENCES

1. Alkhimov D. V. Monitorynh efektyvnosti vykhovannia liderskykh yakostei shkoliariv. *Postmetodyka*. 2013. №3 (112). S.45–47.
2. Bobrovskiy M. V., Horbachov S. I., Zaplotynska O. O. Rekomendatsii do pobudovy vnutrishnoi systemy zabezpechennia yakosti osvity u zakladi zahalnoi serednoi osvity. Kyiv : Derzhavna sluzhba yakosti osvity, 2019. 240s.
3. Bolotov V. A., Efremova N. F. Системы otsenky kachestva obrazovaniya : uchebnoe posobie. Moskva : Unyversytetskaia knyha; Lohos, 2007. 192 s.
4. Ielnikova H. V. Osnovy adaptivnoho upravlinnia : kurs lektsii. Kyiv : TIPPO APN Ukrainy, 2003. 133 s.
5. Kyrychuk V. O. Proektne upravlinnia osobystisnym rozvytkom uchniv v osvitnomu seredovyshchi obiednanykh terytorialnykh hromad. *Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti*. 2018 (I kvartal). № 1 (68). S. 5–9.
6. Kobernyk O. Monitorynh yakosti vykhovannia uchniv u zahalnoosvitnomu navchalnomu zakladi. *Psykhologo-pedahohichni problemy silskoi shkoly*. 2014. Vyp. 51. S. 165–173.
7. Kontseptsiiia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia v ditei ta uchnivskoi molodi v Ukraini : Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 29.07.2019 r. № 1038.

8. Methodychni rekomendatsii shchodo natsionalno-patriotychnoho vykhovannia u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh : Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 16.06.2015 r. № 641.

9. Stratehiia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia v Ukraini na 2020-2025 roky : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 18.05.2019 r. № 286/2019.

10. Fedorenko O. Diahnostyka natsionalno-patriotychnoi vykhanosti uchniv 5–6 klasiv zahalnoosvitnikh shkil. Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. 2019. Vyp. 4. S. 156–169.

11. Sheheda A., Stefanovych O. Upravlinnia zakladom na zasadakh kvalimetrychnykh vymiriuvan. Nova pedahohichna dumka. 2019. № 1(97). S. 16–20.

ТАТЬЯНА ГАВЛИТИНА,

кандидат педагогических наук, доцент,
проректор по научно-педагогической
работе Ровенского ОИППО, г. Ровно,
Украина.

ФАКТОРНО-КРИТЕРИАЛЬНАЯ МОДЕЛЬ НАЦИОНАЛЬНО-ПАТРИОТИЧЕСКОЙ ВОСПИТАННОСТИ ЛИЧНОСТИ УЧЕНИКА

Аннотация. В статье обозначены особенности и приоритеты национально-патриотического воспитания на основе раскрытых теоретико-концептуальных основ его исследования и осуществления в учреждениях общего среднего образования (ЗЗСО). Главная цель национально-патриотического воспитания заключается в становлении самодостаточного гражданина патриота Украины, гуманиста и демократа, а доминантой национально-патриотического воспитания для нашего исследования является формирование сознательного патриота, способного обеспечить прогресс нации и Украины. С этой целью необходимо построить системную работу, которая предусматривает обеспечение гармоничного сопоставления различных составляющих содержания воспитания, средств и методов воспитания детей и учащейся молодежи. Рассмотрены сущность измерения национально-патриотического воспитания учащихся на основе адаптивного управления. Национально-патриотическую воспитанность охарактеризован как сложную разновекторную и многоплановую интегративной свойство личности, которая является результатом различных воздействий, как организационных, так и стихийных, обязательно сопряженных с работой субъекта воспитания над собой, и включает все характеристики сознательного патриота, оказываются в ценностном отношении к себе и к людям, к труду и собственным нужд, а также стремлении к активно-творческой деятельности ради надлежащего общественной жизни и блага Украины. Доказано, что количественное

измерение национально-патриотической воспитанности учащихся можно осуществлять с помощью критериев и их показателей. Согласно совокупности показателей и расчета их важности для определенных параметров можно получить комплексную оценку эффективности национально-патриотической воспитанности учащихся на основе построения факторно-критериальной модели национально-патриотической воспитанности. Выделены и описаны факторы и критерии прогнозирования результатов национально-патриотической воспитанности учащихся. С целью оценки эффективности спроектированных средств повышения эффективности национально-патриотической воспитанности учащихся определены следующие параметры оценки: факторы, критерии и показатели ценностного отношения подростков к Родине, к обществу, к самим себе, к труду, является предпосылкой установления интегрального показателя оценки национально-патриотической воспитанности подростков. Факторно-исходная модель национально-патриотической воспитанности – это наблюдение и выявление латентных признаков, объясняют ценностное отношение личности к государству, обществу, к себе, к людям и к труду на основе суждений, поведения, поступков, эмоционального состояния, склонности к определенным действиям, а также определение факторов, влияющих на активно-творческую деятельность учащихся классного коллектива или группы учеников, которые подвергаются обследованию. Вычисления значимости каждого критерия предоставляет важную информацию для дальнейшего регулирования национально-патриотического воспитания в учебном заведении, в частности помогает выявить влияния на формирование сознательного патриота и направленность активно-творческой национально-патриотической деятельности. Ключевые слова: национально-патриотическое воспитание, сознательный патриот, активно-творческая деятельность, национально-патриотическая воспитанность, факторно-исходная модель.

TETYANA GAVLITINA,
Ph.D of Pedagogical, Associate Professor,
Vice-Rector for Scientific and
Pedagogical Work of Rivne OIPPO, Rivne,
Ukraine

FACTOR-CRITERION MODEL OF NATIONAL-PATRIOTIC EDUCATION STUDENT PERSONALITIES

Annotation. The article deals with features and priorities of national-patriotic education based on the revealed theoretical and conceptual principles of its research and implementation in general secondary education (GSE).

The main goal of national-patriotic education is to become a self-sufficient citizen-patriot of Ukraine, humanist and democrat. The dominant national-patriotic

education for our study is the formation of a conscious patriot capable of ensuring the progress of the nation and Ukraine. It is necessary to build a systematic work that provides a harmonious comparison of the various components of the content of education, tools and methods of education of children and student youth.

It has been considered the essence of measuring the national-patriotic education of students based on adaptive management. National-patriotic upbringing characterized as a complex multi-vector and multifaceted integrative property of the individual, which is the result of various influences, both organizational and spontaneous, necessarily combined with the work of the subject of education on himself, and includes all the characteristics of a conscious patriot. It has been detected that the value attitude to oneself and to people, to work and one's own needs, as well as striving for active and creative activity for the sake of proper public life and the good of Ukraine.

It has been proved that quantitative measurement of national-patriotic upbringing of students can be carried out with the help of criteria and their indicators. According to the set of indicators and the calculation of their importance parameters, it is possible to obtain a comprehensive assessment of the effectiveness of national-patriotic education of students based on the construction of a factor-criterion model of national-patriotic education.

The factors and criteria for forecasting the results of national-patriotic upbringing of students are singled out and described. In order to evaluate the effectiveness of the designed means to increase efficiency of national-patriotic education, following evaluation parameters are determined: factors, criteria and indicators of adolescents' values to the Homeland, society, attitude to yourself, work. This is a prerequisite for establishing an integrated indicator of national-patriotic education of youth.

Factor-criterion model of national-patriotic upbringing - is the observation and identification of latent traits that explain the value of the individual to the state, society, himself, people and work based on judgments, behavior, actions, emotional state, propensity to certain actions, as well as determining the factors that affect the active and creative activities of students in the class or group of students who are subject to examination.

Calculating the weight of each criterion provides important information for further regulation of national-patriotic education in the educational institution. Therefore, it helps to identify influences on the formation of a conscious patriot and the direction of active and creative national-patriotic activities.

Key words: national-patriotic education, conscious patriot, active-creative activity, national-patriotic upbringing, factor-criterion model.